

491.82

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

N241

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК ^{— 100000} OCT 27 1966

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XIII, св. 3—5.

БЕОГРАД, 1963.

САДРЖАЈ

	Страна
1) М. Стевановић, <i>Ш њ а</i> и <i>ш њ о</i> у савременом српско-хрватском језику	127—136.
2) Бранислав Милановић, О облику и деklinацији имена места типа <i>Бошњане</i> , <i>Рибаре</i> у савременом књижевном језику	137—168.
3) Митар Пешикан, О Речнику Српске академије наука и уметности (Уз рецензију М. С. Московљевића)	169—196.
4) М. Стевановић, Придеви с наставцима <i>-и в</i> и <i>-љи в</i>	197—207.
5) Душанка Игњатовић, Новине у морфологији унесене најновијим именицама страног порекла	208—224.
6) А. Пецо, Употреба израза „ради се о“ у књижевном језику	225—232.
7) Живојин Станојчић, Реч и контекст	233—238.
8) Милорад Дешић, Акцентовање узвика	239—245.
9) Берислав М. Николић, Прилог за утврђивање српскохрватске нормативне акцентуације	246—264.
10) Славко Вукомановић, О пореклу и промени топонима <i>Речка</i>	265—270.
11) А. Пецо, О званичном називу нашега језика	271—273.
12) Језичке поуке	274—287.
13) Регистар	289—329.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

УПОТРЕБА ИЗРАЗА „РАДИ СЕ О“ У КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ

У савременом српскохрватском књижевном језику израз *ради се о* са допуном у локативу може имати двојако значење, и то: а) оно у коме глагол *радити* чува своје основно значење — *travailler, arbeiten* и б) оно у коме тај глагол има значење глагола *шницати се*; управо цијели израз има значење: *шиче се нечега, ријеч је о нечему*.

Употреба ове конструкције са основним значењем глагола *радити* сасвим је обична и од раније је сретамо како у дјелима наших књижевника тако и у дјелима кодификатора нашега језика. Такви су примјери типа: *Ради се о миру* или *Какогођ ишло се на сѝаром Флајмаркѝу говори и ради о ѝрговини, ѝако оvdје о лѝтератури* (оба примјера из Вукових дјела).

Међутим, није тако и са конструкцијом *ради се о* кад глагол *радити* има значење глагола *шницати се*. Раније је овај израз у значењу — *шиче се, ријеч је о* — сматран некњижевним у нашем језику. Тако Т. Маретић у свом *Језичном савјетнику* (Загреб, 1924, 120) s. v. *raditi* каже да је мјесто: *не ради се о Пејѝру него о Павлу* и: *Нама се оvdје ради о социјалној сѝрани ѝога ѝишања* — боље употребљавати: *Не говори се о Пејѝру* и: *Оvdје је нама сѝало за социјалну сѝрану*. — На овај израз, као нешто што не иде у књижевни језик, указивано је и у часопису *Наш језик*. У првој предратној свесци овога часописа каже се да је израз: *ради се о* германизам који се нарочито често срета „у западним крајевима“ наше језичке области, а појавио се према њемачком — *es handelt sich um etwas*. Ту се још констатује да у њемачком језику глагол *handeln* значи *радити*, а безлично — *шиче се, реч је о нечему*, — али, писац закључује „то не значи

да се и у нашем језику глагол *радиџи* сме употребити безлично у значењу — *џиџаџи се*“ (Наш језик, I, 156). У овом часопису још једном је указивано на израз о коме је овдје ријеч као нешто што нема право опстанка у књижевном језику (Наш језик, VI, 239).

Како видимо и наш познати граматичар Т. Маретић и писци поука у Нашем језику сматрали су да израз *ради се о* у значењу — *џиџе се нечега, ријеч је о нечему* нема мјеста у књижевном језику. Али, као што ће се ниже видјети, књижевни језик није се придржавао ових граматичарских одредаба.

Истина, у другим словенским језицима не нађазимо на употребу глагола *радиџи* у овом значењу (у руском језику имамо *дело иџет о*, А. Толстой: Сербско-хорватско-рускиј словарь s. v. *радиџи*, у пољском је: *chodzi o to*). Па ни у дјелима наших старијих писаца овај израз у значењу *џиџе се, ријеч је о* није обичан, али се ипак срета по који примјер. У РЈА s. v. *радиџи*, т. 2. дају се и ова значења: а) *говори се, расџравља се* за што се наводе сљедећи примјери: *Ради се о џвојој корисџи; in questo si tratta del tuo interesse; hic tua res agitur* (из Белина рјечника); *Радиџи се о, којој сџвари; trattarsi di qualche cosa; agi di aliqua re*, као и: *Ради се о миру; si tratta della pace; agitur de pace* (из Стулићева рјечника), уз те налазимо и ове примјере: *Сџане се о миру радиџи* (Вук) и: *Уз моралне се казни гледао у кривцу човјек; џе се њима радило уџраво око савјесџи његове* (Даничић); под б) тј. кад овај израз значи: *џиџе се нечега, иде се за чим* — наводе се три примјера, и то: *Кад би сџари (џ.ј. народи) џлугове сџрезали, онај дан би ко сџваџ држали, јер се ради о џоџрибној храни* (Рељковић); *У којој се сџвари (џ.ј. у женидби) ради оли о уздржавању и уздигнуџу куће и обџили* (Добретић) и *Кад се ради о цијелом џлемену, џлеме се не џоказује дрुकчије него као јединсџво између кућа* (Даничић). [Чини ми се да нема велике разлике између неких примјера наведених под а и оних који су дати под б јер се и примјер: *Ради се о џвојој корисџи* може схватити као — *џиџе се џвоје корисџи, ријеч је о џвојој корисџи, у џиџању је џвоја корисџ*. За мене овај примјер никако не иде заједно са Вуковим: *Сџане се о миру радиџи* јер, како то истиче и Маретић, ту се стварно радило о миру (уп. читаву реченицу: *Сад кад дође и Милош на Белицу, џресџану и Турџи од боја и сасвим се сџане о миру радиџи*) или,

како бисмо ми данас рекли, почели су се водити мировни преговори. Значи, овдје је глагол радити употребљен у свом примарном значењу]. Све ово иде у прилог мишљењу да је ово новија конструкција, настала под утицајем неког страног језика. Мишљење да је то калк према њемачком *es handelt sich um...* није без основа, али не треба потпуно искључити ни могућност француског утицаја. У *Nouveau petit Larousse* (181. издање) налазимо: *il s'agit de-* што је равно са *-il est question*. Више примјера налазимо у *Le bon usage* чији је аутор *Maurice Grevisse* (седмо издање, 1955): *pour moi, il ne peut s'agir d'autre chose; il peut s'agir d'une préparation chimique* (стр. 519). Како видимо и у француском језику постоји конструкција за исто значење и зато бисмо могли рећи да је наш израз *ради се о* могао настати не само под утицајем њемачког језика него и под утицајем француског језика. Истина, сада би се могло ићи и даље и тражити његова изворност, али то за нас овдје није битно.

Наши лексикографи такође наводе ову конструкцију. У српскохрватско-њемачком рјечнику чији су аутори Св. Ристић и Ј. Кангрга s. v. *радији* поред: *иша да се ради? was ist zu machen?; ради се на шоме -man ist daran*, наводе се и потврде за безличну конструкцију о којој је овдје ријеч: *ради се о нечему — es handelt sich um —* и то аутори тада (1928) нису сматрали неправилним и некњижевним. Међутим, у њемачко-српскохрватском рјечнику од истих аутора (1936) s. v. *handeln* код израза *ради се о* стоје три звјездице, што значи да је тај израз *неймачан, неправилан* превод њемачког *es handelt sich um*, зато они њемачко: *es handelt sich um sein Leben* превод са: *живош му је у ишању*; њемачко: *es handelte sich um zwei Stunden* превод са: *у ишању су била два часа*.

Дауге, Deanović и Мајхнер у хрватско-српско-француском рјечнику (Загреб 1956) дају и израз: *ради се о* и не означавају га страним у нашем језику, исп. *ради се о живош — il va de la vie; ради се о шом и шом — voilà de quoi il s'agit; њему се у првом реду ради о шоме да — pour lui le plus important est de...*; *се qui lui importe surtout c'est de*, сви примјери s. v. *радији*. И Ђ. Арханић и В. Живић у француско-хрватском рјечнику (Загреб) s. v. *agir* француско *il s'agit de* превод са: *ради се о, шреба*.

Истина, ми бисмо могли претпоставити да је то наша језичка-конструкција и да смо је добили преко израза: *ради му о глави*, који иначе често сретамо и у свакодневном говору и у дјелима наших књижевника и писаца уопште, а од кога смо мјесто активне реченице са јасно одређеним субјектом као вршиоцем гл. радње добили безличну реченицу: *ради му се о глави* [исп.: *О њојој глави радило се њу* (Л. Костић); *То се мени о глави ради* (П. Кочић) као и: *Па о нашој се кожи ради* (В. Петровић)]. Ту имамо не само безличну реченицу него и помјерено значење глагола радити. Мада ова претпоставка није без свога основа, с обзиром на то што ову конструкцију не налазимо код старијих писаца, а нема је ни у народним говорима (у народним гворима налазимо овакве примјере: *Те године се код нас њочело радиџи на изградњи задружног дома*; *Послије Ослобођења код нас се њочело радиџи на асфалџирању њушева* и сл.), више је вјероватно да је њено уопштавање одраз страног утицаја. Али, да то поново нагласимо, то јој никако не може оспорити право грађанства у нашем савременом књижевном језику. Примјери који слиједе јасно ће показати да на овај израз наилазимо и у радовима наших језичких стручњака, и у дјелима наших писаца и у написима новинара — једном ријечју израз: *ради се о* данас је постао саставни дио наших изражајних средстава.

Све примјере који се наводе у овом раду ми ћемо подијелити у три групе, и то: а) у првој групи се наводе примјери из дјела наших лингвиста и филолога; б) у другој групи се наводе примјери из дјела наших писаца и с) у трећој групи дајемо неколико примјера из наших дневних или других листова.

а) Мада неки језички стручњаци, као што је то већ нагласено, сматрају израз *ради се о* са допуном у локативу, а у значењу: *џиче се нечега, ријеч је о нечему*, страним у нашем језику, има, и не мало, и таквих језичких стручњака који овај израз употребљавају и у својој писаној ријечи, што значи да они не мисле као Маретић или писци наведених језичких поука.

Међу првим примјерима налази се онај Даничићев из РЈА:

Кад се ради о цијелом племену, племе се не показује друкчије него као јединство између кућа; али Даничић ту није усамљен: исп. и ове примјере: *Имена села у Србији . . . показују већ насловом о чему се њу ради* (А. Павић); *Кад се ради о* кагего-

писању тијех разлика (А. Павић); Ако пак узмемо да се у овоме случају збива ради о мијешању глаголских врста, онда се знатно умањује број необичних икавизама (М. Решетар); Код свакога нашега старијега језичнога споменика или писца највише посла задају рефлексни праслав. вокала *ě*, нарочито пак ако се ради о споменику или писцу јекавског говора (М. Решетар); Употреба у овим реченицама анафорске заменице са што у многим случајевима где се без тога не би знало о чему се ради, — дала је утисак ... (А. Белић); Нагомиланост сугласника ... може каткад бити разлог за њихово растављање границом слога, али овде (мисли се на африкате, А. П.) нема ни говора о таквој нагомиланости, јер се *џу* не ради о више сугласника ... него само о споју ... (М. Стевановић); Али сам се брзо уверио да није тако ... кад сам видео да се и место старог *ч* акцента, иако ређе, појављује *ч'* акценат, дакле да се ради о узајамном смењивању дугих акцената (Р. Бошковић); Кад се ради о ситнијим језичким променама (Ј. Вуковић); Сам проф. Белић у свом чланку говори о неједнаком акценту на истим презименима у Лици, чак додаје да је „често акценат знак националности“, иако се ради о Хрватима штокавцима и о Србима штокавцима на истом подручју (М. Храсте); Овдје се није радило само о правописном питању — него и о типу књижевног језика (Љ. Јонке); Ради се о вама двојници (Брабец, Храсте, Живковић, Граматика); У принципу је јасно да се овде ради о најважнијем снопу старих изоглоса у јужнословенској области (П. Ивић); У тим случајевима редовно се ради о ситнијим питањима (П. Ивић); Ради се о слиједећим аргументима (Д. Бровић).

Како видимо, језички стручњаци, којима се не може оспорити познавање природе нашега језика, а ни љубав за његову чистоту, употребљавају израз: *ради се о* управо у оном значењу коме је Маретић оспоравао књижевну вриједност. Ја овдје намерно нисам дијелио језичке стручњаке на оне „из западних крајева“ и оне „из источних крајева“ наше језичке области. Мислим да таква подјела у овом случају нема оправдања пошто израз о коме је овдје ријеч налазимо и код једних и код других и тешко би било устврдити да га чешће сретамо код оних „из западних крајева“ него код оних који су из других крајева наше језичке територије.

б) Оно што вриједи за језичке стручњаке, вриједи и за књижевнике. У РЈА, видјели смо, наводе се ови примјери: Кад би стари (т.ј.) народи плугове спрезали, онај дан би ко светац држали, *јер се ради о* потребној храни (М. А. Рељковић); *У којој се ствари* (т.ј. у женидби) *ради оли о* уздржавању и уздигнутју куће и обитили (Добретић) и онај Даничићев примјер. Поред тих примјера да наведемо још и ове: Сатир се створи ту, *видје о чему се ради*, па одлети опет (В. Новак); Из самог садржаја јасно се види *да се управо ради о* приставима (М. Костренчић); Ето, отвор тата био је нађен, *о шајшу се радило* сигурно (А. Цесарец); Јужни су се Словени обраћали Русији готово увијек *кад им се радило о* држави (Бр. Чубриловић); На први мах и не разабере Маринко име, *ни о чему се ради* (И. Ђипико); Ја вам, најпослије, нијесам ништа одређено повјерио, *пити можете знати о чему се ради* (С. Матавуљ); *О чему се ради* (Св. Ђоровић); *Радило се, наиме, о шоме* (И. Секулић); *Не ради се само о новцу* (Нехајев); Наслујући само толико, *да се у овој замршеној игри ријечима не ради ни о чем* другом него о сувише људској освети; *Ради се о* једном кармелитском клоштру (М. Крлежа); *Ради се о оном* месту у моме чланку где се говори о улози синдиката у НО Борби (М. Пијаде); *Не ради се о шом!* Немирно одби Светозар, *већ се ради о шоме* да буржоаски морал убија (В. Петровић); Осетио сам полусвесно *да ми се ради о* бити или не бити (В. Петровић); *Јер се радило о* нашој глави (Ст. Јаковљевић); Моја млађа сестра као да није схватала *о чему се ради*. Њу је занимало како ће ми униформа стајати (Ст. Јаковљевић); *Колико се љуша радило о* његовој глави (Ј. Поповић); *Та ради се о* читавој породици (Ј. Поповић); И гледа испитивачки *као да се ради о* невремену (И. Андрић); И свет га је читао са узбуђењем *јер се радило о* царици (И. Андрић); Гурали су га и правили му пролаз кроз гунгулу. Он није знао тачно *о чему се ради* — наслутио је само да ће се извући (М. Лалић); Јер је сељаку у крви да изигра свако наређење власти, па *макар се и о глави радило* (Д. Ђосић); Треба прво сазнати *о чему се ради* (Д. Ђосић); По жандаровом комотном држању њему је било јасно *да се не ради о* саслушању (Д. Ђосић); Али кад секретар интервениса после његовог објашњења и рече му *да се не ради о шоме* да свако истресе све (О. Давичо); Навратио сам унутра да видим *о чему се ради*

(Вл. Дедијер); Када се о њему ради не смемо тражити излаза (Мл. Лесковац); Човек је свестан да ово није обичан рат, да се ради о последњој борби (Ч. Миндеровић); А момцима је врућа (лубеница) добра, јер не ради се о томе да ли ће је уласт појести, већ им је главно да лубеницу украду (Б. Чиплић); *Радило се о* типографској секцији Урса којој је пришао Ђорђе (Б. Чиплић); уз ове примјере да наведемо још и сљедеће: *Ако се ради о* признању препарата (Санит. законодав. 1931); *Ако се ради о* земљишту које је потребно за подизање грађевине (Шум. законодав. 1920); И Светозар је схватио да се ради о условима под којима народ живи (Наша књижевност 1946, 15); Ствари су сада дошле дотле да се не ради само о рату с војском... него о рату против читавог народа (Наша књижевност 1946, 526).

Ми бисмо оваквих примјера могли навести знатно више, али то није потребно. И ови нам јасно показују да је израз: *ради се о* постао саставни дио изражајних средстава наших писаца. Њега подједнако налазимо и код оних који не показују изразиту брижљивост према своје језику и код оних чија се писана ријеч сматра узором у савременом књижевном језику. Исто тако овдје су дате потврде из дјела наших писаца из свих крајева наше језичке области. Све ово говори да се израз: *ради се о* данас може сматрати књижевним.

с) На ступцима наше штампе свакодневно наилазимо на конструкцију о којој је овдје ријеч: *Ради се о* методама за које су они били обучавани још у Хитлерово време (Политика); Несугласица нема кад се ради о начелним стварима (Политика); Али често се ради и о недовољној бризи појединих увозника (Борба); Претпоставља се да се радило о диверзији краљевих противника (Борба); Код тога треба нагласити да се не ради о неком сентименталном односу према старој чаршији (Одјек); Нема сумње да се ради о истој личности (Одјек); *Радило се о* укупно 150 појединаца (Вјесник у сриједу); Кад се ради о властитом богатству (Вјесник у сриједу).

Све оно што је овдје речено јасно упућује на два закључка: 1. Израз: *ради се о* са допуном у локативу данас је постао саставни дио нашега, свакодневног говора, сретамо га и у говору и у писаној ријечи људи свих занимања и са разних страна наше језичке области; 2. Без обзира на то да ли је тај

израз плод еволутивног развита значења глагола *радији* у нашем језику или је настао под утицајем са стране (било под утицајем њемачког или француског језика, или обају заједно), он је данас својом широком употребом обезбиједио себи право грађанства у књижевном језику и било би не само претјерано чистунство него и штета гонити га одатле. Данас би и Маретић, који је осудио његову употребу у књижевном језику, а према своме начелу да се „у граматизи обичају, који је узео мах, мора признати неко право“ (Граматица, II, 89), морао констатовати да је овај израз постао саставни дио нашега књижевног лексичког фонда, јер је његова употреба узела врло широког маха.

А. Пецо